

CURTEA EUROPEANĂ A DREPTURILOR OMULUI
SECȚIA A DOUA

HOTĂRÂREA
din 8 ianuarie 2013
În Cauza Torreggiani și alții împotriva Italiei
(Cererile nr. 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 și 37818/10)
Strasbourg
Definitivă
27/05/2013

Hotărârea a rămas definitivă în condițiile prevăzute la art. 44 § 2 din Convenție. Aceasta poate suferi modificări de formă.

În Cauza Torreggiani și alții împotriva Italiei,
Curtea Europeană a Drepturilor Omului (Secția a doua), reunită într-o cameră compusă din Danutė Jočienė, președinte, Guido Raimondi, Peer Lorenzen, Dragoljub Popović, Işıl Karakaş, Paulo Pinto de Albuquerque, Helen Keller, judecători, și Stanley Naismith, grefier de secție,
după ce a deliberat în camera de consiliu, la 4 decembrie 2012,
pronunță prezenta hotărâre, adoptată la aceeași dată:

PROCEDURA

1. La originea cauzei se află șapte cereri (nr. 43517/09, 46882/09, 55400/09, 57875/09, 61535/09, 35315/10 și 37818/10) îndreptate împotriva Republicii Italiene, prin care șapte persoane din acest stat („reclamanții”) (datele acestora sunt prezentate în lista anexată la prezenta hotărâre) au sesizat Curtea în temeiul art. 34 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale (*Convenția*).

2. Reclamanții au fost reprezentați de avocații menționați în lista anexată. Guvernul italian (Guvernul) este reprezentat de agentul guvernamental, doamna E. Spatafora, și coagentul guvernamental, doamna P. Accardo.

3. Reclamanții s-au plâns în special de condițiile de detenție în care au fost ținuți în unitățile penitenciare din Busto Arsizio și Piacenza.

4. La 2 noiembrie 2010 și 5 ianuarie 2011, cererile au fost comunicate Guvernului. În conformitate cu art. 29 § 1 din Convenție, s-a hotărât, de asemenea, că admisibilitatea și fondul cauzei vor fi examinate împreună.

5. La 5 iunie 2012, camera a informat părțile că a considerat oportună aplicarea procedurii „hotărârii pilot”, în conformitate cu art. 46 § 1 din Convenție.

6. Atât Guvernul, cât și reclamanții, au depus observații scrise cu privire la oportunitatea aplicării procedurii respective.

ÎN FAPT

I. Circumstanțele cauzei

7. La data introducerii cererilor respective, reclamanții executau pedepse privative de libertate în unitățile penitenciare din Busto Arsizio sau Piacenza.

A. Condițiile de detenție denunțate de reclamanți

1. *Reclamanții deținuți în Penitenciarul Busto Arsizio (cererile nr. 43517/09, 46882/09 și 55400/09)*

8. Domnul Torreggiani (cererea nr. 43517/09) a fost deținut în Penitenciarul Busto Arsizio în perioada 13 noiembrie 2006 – 7 martie 2011, domnul Bamba (cererea nr. 46882/09) în perioada 20 martie 2008 – 23 iunie 2011, iar domnul Biondi (cererea nr. 55400/09) în perioada 29 iunie 2009 – 21 iunie 2011. Fiecare în parte a ocupat o celulă de 9 m² împreună cu alte două persoane, dispunând așadar de un spațiu personal de 3 m². Reclamanții mai susțineau în cererile lor că accesul la dușuri în Penitenciarul Busto Arsizio era limitat din cauza lipsei de apă caldă în unitate.

2. *Reclamanții deținuți în Penitenciarul Piacenza (cererile nr. 57875/09, 35315/10, 37818/10 și 61535/09)*

9. Domnul Sela (cererea nr. 57875/09) a fost deținut în Penitenciarul Piacenza în perioada 14 februarie 2009 – 19 aprilie 2010, domnul El Haili (cererea nr. 35315/10) în perioada 15 februarie 2008 – 8 iulie 2010, iar domnul Hajjoubi (cererea nr. 37818/10) în perioada 19 octombrie 2009 – 30 martie 2011. Domnul Ghisoni (cererea nr. 61535/09), închis la 13 septembrie 2007, este deținut în continuare în această unitate.

10. Cei patru reclamanți afirmă că au ocupat celule de 9 m² împreună cu alți doi deținuți. Aceștia se plâng, de asemenea, de lipsa apei calde în unitate, ceea ce i-ar fi împiedicat timp de câteva luni să facă duș periodic, precum și de iluminatul insuficient din celule din cauza barelor metalice instalate la ferestre.

11. Potrivit Guvernului, celulele ocupate la Piacenza de către reclamanți au o suprafață de 11 m².

B. Ordonanțele pronunțate de instanța de supraveghere a privării de libertate din Reggio Emilia

12. La 10 aprilie 2010, domnul Ghisoni (cererea nr. 61535/09) și alți doi deținuți din Penitenciarul Piacenza s-au adresat judecătorului de supraveghere a privării de libertate din cadrul Tribunalului Reggio Emilia, plângându-se de condițiile de detenție mediocre cauzate de supraaglomerarea din Penitenciarul Piacenza și denunțând o încălcare a principiului egalității de tratament între deținuți, garantat prin art. 3 din Legea nr. 354 din 1975 privind administrarea penitenciarelor.

13. Prin ordonanțele din 16, 20 și 24 august 2010, judecătorul de supraveghere a privării de libertate a admis plângerile formulate de reclamant și de ceilalți deținuți. S-a reținut că persoanele respective ocupau celule care fuseseră concepute pentru un singur deținut și care, din cauza situației de supraaglomerare din Penitenciarul Piacenza, puteau primi, la momentul respectiv, trei persoane. Judecătorul a mai reținut că aproape toate celulele unității aveau o suprafață de 9 m² și că în 2010 penitenciarul cazase 411-415 persoane, deși era conceput să cazeze doar 178 de deținuți, la o capacitate maximă tolerabilă (*capienza tollerabile*) de 376 de persoane.

14. Făcând trimitere la hotărârea *Sulejmanovic împotriva Italiei* (nr. 22635/03, 16 iulie 2009) și la principiile de jurisprudență privind compatibilitatea dintre condițiile de detenție și respectarea drepturilor garantate prin art. 3 din Convenție, judecătorul de supraveghere a privării de libertate a concluzionat că reclamanții erau supuși unor tratamente inumane din cauză că erau nevoiți să împartă cu alți doi deținuți niște celule înghesuite și erau supuși unei discriminări față de alți deținuți, care împărțeau același tip de celulă cu o singură persoană.

15. Plângerile reclamanților au fost transmise astfel de către judecătorul conducerii Penitenciarului Piacenza, Ministerului Justiției și administrațiilor penitenciarelor competente, pentru ca fiecare instituție să poată lua de urgență măsurile corespunzătoare în cadrul atribuțiilor lor.

16. În februarie 2011, domnul Ghisoni a fost transferat într-o celulă concepută pentru două persoane.

II. Dreptul și practica interne relevante

A. Legea privind administrarea penitenciarelor

17. Art. 6 din Legea nr. 354 din 26 iulie 1975 prevede următoarele:

„Clădirile în care se desfășoară viața deținuților trebuie să fie suficient de spațioase și iluminate în mod natural sau artificial astfel încât să se permită munca și lectura; [acestea] trebuie să fie aerisite, încălzite atunci când condițiile climatice o impun și dotate cu instalații sanitare private, decente și de tip rațional. [Acestea] trebuie să fie întreținute și curățate corect. Spațiile în care deținuții își petrec noaptea sunt camerele de cazare individuale sau colective.

Se acordă o atenție deosebită persoanelor cazate în camere colective.

Persoanelor arestate preventiv trebuie să li se asigure șederea în camere individuale, cu excepția cazului în care situația specială a unității nu permite acest lucru.

Fiecare deținut [...] dispune de lenjeria de pat necesară.”

18. Conform art. 35 din Legea nr. 354/1975, deținuții pot adresa cereri sau reclamații orale ori scrise, chiar și în plic sigilat, judecătorului de supraveghere a privării de libertate; directorului unității penitenciare, precum și inspectorilor, directorului general al administrației unităților de detenție și de prevenire, ministrului Justiției; autorităților judiciare și sanitare ce vizitează unitatea; președintelui consiliului regional și șefului statului.

19. Conform art. 69 din legea menționată, judecătorul de supraveghere a privării de libertate are competența de a controla organizarea unităților de detenție și prevenire și de a comunica ministrului [justiției] nevoile diverselor servicii, în special în ceea ce privește instituirea unui program de reeducare a persoanelor private de libertate [alin. (1)]. De asemenea, acesta se asigură că supravegherea persoanelor arestate preventiv se desfășoară în conformitate cu legislația relevantă [alin. (2)]. Pe de altă parte, acesta are competența de a dispune măsuri pentru înlăturarea eventualelor încălcări ale drepturilor persoanelor condamnate și încarcerate [alin. (5)]. Judecătorul soluționează plângerea printr-o ordonanță, împotriva căreia persoana în cauză poate declara recurs.

B. Jurisprudența internă referitoare la posibilitatea deținuților de a solicita acordarea unei reparații în cazul unor rele condiții de detenție

20. Prin ordonanța nr. 17 din 9 iunie 2011, judecătorul de supraveghere a privării de libertate din Lecce a admis plângerea lui A.S., un deținut care se plângea de condițiile sale de detenție, inumane, cauzate de supraaglomerarea din Penitenciarul Lecce. Persoana în cauză a solicitat, de asemenea, despăgubiri pentru prejudiciul moral suferit.

Judecătorul a constatat că reclamantul împărțise cu alte două persoane o celulă încălzită necorespunzător și lipsită de apă caldă, cu o suprafață de 11,5 m², inclusiv toaletele. În plus, patul ocupat de A.S. se afla la doar 50 cm de tavan. Reclamantul era obligat să stea zilnic câte 19 ore și jumătate în patul său din cauza lipsei activităților sociale organizate în afara celulei.

Prin ordonanță, judecătorul de supraveghere a privării de libertate a considerat că reclamantul stătea în condiții de detenție care contraveneau demnității umane și care constituiau o încălcare atât a legii italiene privind administrarea penitenciarelor, cât și normelor stabilite de Comitetul European pentru Prevenirea Torturii și Tratamentelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante (CPT) din cadrul Consiliului Europei, precum și prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului. În plus, pentru prima dată în Italia, s-a decis că administrația penitenciarului trebuia să-l despăgubească pe deținut cu suma de 220 euro (EUR) pentru prejudiciul „existențial” (*danno esistenziale*) determinat de detenție.

21. La 30 septembrie 2011, Ministerul Justiției a declarat recurs împotriva ordonanței judecătorului de supraveghere a privării de libertate, invocând, în special, necompetența judecătorului în materie de despăgubire pentru deținuți. Prin hotărârea din 5 iunie 2012, Curtea de Casație a declarat inadmisibil recursul administrației din motive de tardivitate, acesta fiind introdus ulterior termenului de 10 zile prevăzut de dispozițiile legale relevante. În consecință, ordonanța judecătorului de supraveghere a privării de libertate a dobândit autoritate de lucru judecat.

22. Această jurisprudență pronunțată de judecătorul din Lecce, care recunoștea deținuților dreptul la despăgubire pentru prejudiciul existențial determinat de detenție, a rămas izolată în Italia. Într-adevăr, alți judecători de supraveghere a privării de libertate au considerat că nu era în atribuțiile lor să oblige administrația la despăgubirea deținuților pentru prejudiciul suferit în timpul detenției (a se vedea, în acest sens, ordonanțele judecătorilor de supraveghere a privării de libertate din Udine și Vercelli din 24 decembrie 2011 și, respectiv, 18 aprilie 2012).

III. Măsuri luate de stat pentru remedierea problemei supraaglomerării din penitenciare

23. În 2010, existau 67 961 de persoane deținute în cele 206 de penitenciare italiene, la o capacitate maximă prevăzută de 45 000 de persoane. Indicele de ocupare la nivel național era de 151%.

24. Prin decretul din 13 ianuarie 2010, președintele Consiliului de Miniștri a declarat stare de urgență la nivel național timp de un an din cauza supraaglomerării din unitățile penitenciare italiene.

25. Prin Ordonanța nr. 3861 din 19 martie 2010, intitulată „Dispoziții urgente de protecție civilă în legătură cu supraaglomerarea din penitenciare”, președintele Consiliului de Miniștri a numit un comisar delegat la Ministerul Justiției însărcinat să elaboreze un plan de intervenție pentru penitenciare (*Piano carceri*).

26. La 29 iunie 2010, comitetul constituit din ministrul justiției, ministrul infrastructurilor economice și șeful Departamentului Protecției Civile a aprobat planul de intervenție prezentat de comisarul delegat. Planul prevedea, pentru început, construirea unui număr de 11 penitenciare noi și de 20 de anexe la cele existente deja, ceea ce implica crearea unui număr de 9 150 de locuri de deținere suplimentare și recrutarea unui număr de 2 000 de noi agenți de penitenciar. Termenul pentru finalizarea lucrărilor de construcție a fost stabilit pentru 31 decembrie 2012.

27. De asemenea, prin Legea nr. 199 din 26 noiembrie 2010 s-au adoptat dispoziții extraordinare în materie de executare a pedepselor. Legea menționată prevede, în special, că pedepsele privative de libertate mai mici de 12 luni, chiar dacă reprezintă fracțiuni din pedepse mai mari rămase de executat, pot fi ispășite la domiciliul persoanei condamnate sau într-un alt centru de primire, public sau privat, cu anumite excepții legate de gravitatea infracțiunilor.

Legea va rămâne în vigoare tot timpul necesar pentru punerea în aplicare a planului de intervenție pentru penitenciare, însă în niciun caz nu va depăși 31 decembrie 2013.

28. Starea de urgență la nivel național, declarată inițial până la 31 decembrie 2010, a fost prelungită de două ori. În prezent, este în vigoare până la 31 decembrie 2012.

29. La data de 13 aprilie 2012, penitenciarele italiene adăposteau 66 585 de deținuți, indicele de ocupare fiind de 148%.

42% dintre persoanele private de libertate așteaptă să fie judecate și se află în arest preventiv.

IV. Acte internaționale relevante

30. Pasajele relevante din Rapoartele generale ale Comitetului European pentru Prevenirea Torturii și Tratatelor sau Pedepselor Inumane sau Degradante („CPT”) sunt redactate astfel:

Al 2-lea Raport General [CPT/Inf (92) 3]:

„46. Aglomerarea este un subiect de relevanță directă pentru mandatul CPT. Toate serviciile și activitățile dintr-o închisoare vor fi afectate în mod negativ dacă este necesar să se adăpostească mai mulți prizonieri decât numărul pentru care a fost creată; calitatea vieții va fi coborâtă în totalitate, în mod semnificativ. Mai mult decât atât, nivelul de supraaglomerare într-o închisoare sau într-o anumită parte a ei, poate fi astfel încât, prin el însuși, să fie inuman și degradant din punct de vedere fizic.

47. Un program de activități satisfăcător (muncă, educație, sport etc.) are o importanță crucială pentru bunăstarea deținuților. Acest lucru este valabil pentru toate instituțiile fie că au deținuți care-și execută pedeapsa, fie că se află în detenție provizorie. CPT a observat că activitățile în închisorile cu detenție provizorie sunt extrem de limitate. Organizarea regimurilor de activitate în astfel de instituții, care au o rotație destul de rapidă a deținuților, nu este o problemă fățișă. În mod clar, nu poate fi vorba de programe de tratament individualizat de acest tip la care să se poată aspira într-o instituție. Oricum, deținuții nu pot fi lăsați de capul lor săptămâni, posibil luni de-a rândul, încuiați în celulele lor, indiferent de cât de bune condiții materiale ar putea fi în interiorul celulelor. CPT consideră că ar trebui să se tindă ca în închisorile de detenție provizorie deținuții să-și poată petrece o parte rezonabilă a timpului (8 ore sau mai mult) în afara celulelor, angajați în activități cu scop de diferite naturi. Bineînțeles, regimul din închisorile de executare a pedepselor ar trebui să fie și mai favorabil.

48. O mențiune specială trebuie făcută privind exercițiul în aer liber. Necesitatea ca deținuților să li se permită exerciții în aer liber cel puțin 1 oră, este acceptată, în mod larg, ca o garanție de bază (preferabil să facă parte dintr-un program mai larg de activități. CPT dorește să sublinieze că tuturor deținuților fără excepție (incluzându-i pe cei pedepsiți prin izolare) trebuie să li se ofere posibilitatea să facă exerciții în aer liber în fiecare zi. În mod egal, este evident că dotările pentru exercițiile în exterior trebuie să fie rezonabil de spațioase și, de câte ori este nevoie, să ofere adăpost împotriva intemperiilor.

49. Accesul, la momentul dorit, la toalete curate și menținerea unor standarde de igienă sunt componente vitale pentru un mediu uman.

În acest sens, CPT trebuie să sublinieze că nu agreează practica utilizată în anumite țări prin care deținuții își satisfac nevoile naturale în gălețile din celulele lor (care sunt apoi golite la ore fixe). Trebuie fie puse toalete în dotarea celulelor (de preferat într-o anexă sanitară), fie să existe modalități care să permită deținuților care au nevoie de a merge la toaletă să fie eliberați din celulă fără întârziere în orice moment (inclusiv noaptea).

Apoi, deținuții trebuie să aibă un acces regulat la dotările de duș sau baie. Este de dorit ca apa curentă să fie disponibilă în interiorul celulelor.

50. CPT adaugă că este în mod deosebit îngrijorat când găsește o combinație de supraaglomerare cu un regim sărac de activități și cu un acces necorespunzător la toaletă/spălătoare în aceeași instituție. Efectul cumulat al acestor condiții se poate dovedi extrem de nefast pentru deținuți.”

Al 7-lea Raport General (CPT/Inf (97) 10):

„13. După cum CPT a subliniat în cel de-al **2-lea Raport General**, suprapopularea este o problemă de interes pentru CPT conform mandatului acestuia (cf. CPT/Inf (92) 3, paragraf 46).

O închisoare suprapopulată presupune spații neigienice și strâmte, o lipsă constantă de intimitate (chiar și atunci când se folosesc utilitățile sanitare), activități reduse în afara celulelor ca urmare a unei solicitări ce depășește personalul și dotările disponibile, servicii medicale supraaglomerate, tensiune crescută și mult mai multă violență între deținuți și între aceștia și personalul închisorii. Această listă este departe de a fi exhaustivă.

CPT a trebuit să concluzioneze în mai multe cazuri că efectele adverse ale suprapopulării au generat condiții de detenție inumane și degradante.”

31. La 30 septembrie 1999, Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei a adoptat *Recomandarea nr. R (99)22 privind supraaglomerarea penitenciarelor și inflația populației penitenciare*. Respectiva recomandare prevede în special următoarele:

„Comitetul de Miniștri, în conformitate cu art. 15.b din Statutul Consiliului Europei,

Considerând că supraaglomerarea penitenciarelor și creșterea populației penitenciare constituie o provocare majoră pentru administrațiile penitenciarelor și întregul sistem al justiției penale din perspectiva atât a drepturilor omului, cât și cea a managementului eficient al unităților penitenciare;

Considerând că managementul eficient al populației penitenciare este subordonat anumitor condiții precum situația generală a criminalității, prioritățile în materie de combatere a criminalității, gama de pedepse prevăzute de textele legislative, severitatea pedepselor pronunțate, frecvența recurgerii la sancțiuni și măsuri aplicate la nivel comunitar, folosirea arestării preventive, eficiența și eficacitatea organelor de justiție penală și, în special, atitudinea publică față de criminalitate și reprimarea acesteia; [...]

Recomandă guvernelor statelor membre:

- să ia toate măsurile corespunzătoare, în momentul revizuirii legislației și practicilor interne referitoare la supraaglomerarea penitenciarelor și inflația populației penitenciare, în vederea aplicării principiilor formulate în Anexa la prezenta recomandare;

Anexa la Recomandarea nr. R (99) 22

I. Principii generale

1. Privarea de libertate ar trebui să fie considerată o sancțiune sau o măsură de ultimă instanță și nu ar trebui, prin urmare, să fie prevăzută decât în cazul în care gravitatea infracțiunii ar face în mod vădit inadecvată orice altă sancțiune sau măsură.

2. Extinderea numărului de penitenciare ar trebui să fie mai degrabă o măsură excepțională, deoarece nu este, ca regulă generală, adecvată să ofere o soluție durabilă problemei supraaglomerării. Țările a căror capacitate penitenciară ar putea fi în general suficientă dar necorespunzătoare nevoilor locale ar trebui să se străduiască să facă o repartizare mai rațională a capacității.

3. Ar fi indicat să se prevadă un set corespunzător de sancțiuni și măsuri aplicate la nivel comunitar, eventual ierarhizate în funcție de severitate; procurorii și judecătorii trebuie încurajați să recurgă la acestea cât mai mult posibil.

4. Statele membre ar trebui să examineze oportunitatea decriminalizării anumitor tipuri de delict sau a reîncadrării lor astfel încât acestea să nu implice pedepse privative de libertate.

5. Pentru a concepe o acțiune coerentă față de supraaglomerarea penitenciarelor și inflația populației penitenciare, ar trebui efectuată o analiză detaliată a factorilor principali care cauzează aceste fenomene. Această analiză ar trebui să vizeze, în special, tipurile de infracțiuni ce pot implica îndelungate pedepse privative de libertate, prioritățile în materie de combatere a criminalității, atitudinile și preocupările publice, precum și practicile existente în materie de

pronunțare a pedepselor.

(...)

III. Măsuri de aplicat anterior procesului penal

Evitarea acțiunii penale – Reducerea recurgerii la arestare preventivă

10. Ar trebui luate măsuri corespunzătoare în vederea aplicării integrale a principiilor formulate în Recomandarea nr. (87) 18 privind simplificarea justiției penale, ceea ce implică, în special, ca statele membre, ținând seama de principiile lor constituționale sau tradiția juridică proprie, să aplice principiul oportunității urmăririi penale (sau a măsurilor având același obiectiv) și să recurgă la proceduri simplificate și la rezolvări pe cale amiabilă ca alternative la urmărirea penală în cazurile necesare, pentru a evita o procedură penală completă.

11. Aplicarea arestării preventive și durata acesteia ar trebui reduse la minimul compatibil cu interesul justiției.

Statele membre ar trebui, în acest sens, să se asigure că legislația și practicile lor sunt conforme cu dispozițiile relevante din Convenția Europeană a Drepturilor Omului și cu jurisprudența organismelor de control ale acesteia și să se ghideze după principiile formulate în Recomandarea nr. R (80) 11 privind arestarea preventivă în legătură, în special, cu motivele care permit dispunerea măsurii arestării preventive.

12. Ar trebui să se facă uz cât mai mult posibil de alternative la arestarea preventivă, ca de exemplu obligarea suspectului de a locui la o adresă stabilită, interzicerea părăsirii sau intrării într-un loc fără autorizație, punerea sa în libertate pe cauțiune, ori supravegherea și sprijinirea unui organism desemnat de autoritatea judiciară. În această privință, trebuie acordată atenție posibilităților de a verifica, prin intermediul sistemelor electronice de supraveghere, obligația de a rămâne într-un loc stabilit.

13. Este necesar, pentru a susține aplicarea eficace și umană a arestării preventive, să se aloce resursele financiare și umane necesar și, după caz, să se pună la punct mijloacele procedurale și tehnicile administrative corespunzătoare.

(...)

V. Măsuri de aplicat ulterior procesului penal

Aplicarea sancțiunilor și măsurilor la nivel comunitar – Executarea pedepselor privative de libertate

22. Pentru a face din sancțiunile și măsurile aplicate la nivel comunitar alternative credibile la pedepsele privative de libertate de scurtă durată, ar trebui asigurată aplicarea lor eficientă, în special:

– crearea infrastructurii necesare pentru executarea și monitorizarea acestor sancțiuni la nivel comunitar, în special pentru a-i asigura pe judecători și procurori de eficacitatea acestora;

– dezvoltarea și aplicarea unor tehnici fiabile de predicție și evaluare a riscurilor, precum și a unor strategii de supraveghere, pentru a identifica riscul de recidivă al infractorului și pentru a garanta protecția și securitatea publică.

23. Ar trebui favorizată dezvoltarea unor măsuri apte să reducă durata efectivă a pedepsei executate, preferându-se măsurile individualizate, precum liberarea condiționată, în locul măsurilor colective de gestionare a supraaglomerării penitenciarelor (grațieri colective, amnistii).

24. Liberarea condiționată ar trebui considerată una dintre măsurile cele mai eficace și cele mai constructive care nu doar că reduce durata privării de libertate, ci și contribuie în mod deloc neglijabil la reintegrarea planificată a delincventului în comunitate.

25. Pentru a promova și extinde folosirea liberării condiționate, ar trebui să se creeze în comunitate cele mai bune condiții pentru sprijinirea și ajutorarea delincventului, precum și pentru supravegherea acestuia, în special pentru a determina instanțele judecătorești sau administrative competente să considere această măsură ca fiind o opțiune valabilă și responsabilă.

26. Ar trebui concepute și aplicate programe eficace pentru tratament pe durata detenției și pentru supraveghere și tratament ulterior liberării, ca să se faciliteze reinserția delincvenților, să se reducă recidiva, să se asigure siguranța și protecția publică și să se inducă judecătorilor și procurorilor încrederea că măsurile pentru reducerea duratei reale a pedepsei de executat, ca și sancțiunile și măsurile aplicate la nivel comunitar, sunt opțiuni constructive și responsabile.”

32. Partea a II-a din Recomandarea Comitetului de Miniștri către statele membre referitoare la Normele penitenciare europene – Rec(2006)2 (adoptată la 11 ianuarie 2006, în cadrul celei de a 952-a reuniuni a Miniștrilor Delegați) este dedicată condițiilor de detenție. Pasajele sale relevante în speță prevăd următoarele:

„**18.1.** Spațiile de detenție, în special cele destinate cazării deținuților pe timpul nopții, trebuie să respecte demnitatea umană și intimitatea, și să întrunească standardele minime sanitare și de igienă, ținându-se cont de condițiile climatice și, în special, de suprafața de locuit, volumul de aer, iluminare, sursele de încălzire și ventilație.

18.2. În toate clădirile în care deținuții trebuie să locuiască, să muncească sau să conviețuiască:

a. ferestrele vor fi suficient de largi încât deținuții să poată citi sau munci la lumină naturală, în condiții normale, și să permită pătrunderea aerului proaspăt, excepție făcând spațiile în care există sisteme adecvate de aer condiționat;

b. lumina artificială trebuie să corespundă standardelor tehnice recunoscute în domeniu;

c. un sistem de alarmă trebuie să permită deținuților să contacteze imediat personalul.

18.3. Condițiile minime, cu privire la aspectele la care au făcut referiri paragrafele 1 și 2, vor fi stipulate în legislația națională.

18.4. Legislația națională trebuie să prevadă mecanisme care să garanteze că respectarea acestor condiții minime nu va fi încălcată în urma supraaglomerării penitenciare.

18.5. În mod normal, deținuții trebuie să fie cazați pe timpul nopții în celule individuale, excepție făcând cazurile în care se consideră că este în beneficiul lor să împartă camera cu alți deținuți.

18.6. O celulă va fi împărțită numai dacă este adaptată uzului colectiv și va fi ocupată numai de deținuți care sunt declarați apti pentru conviețuire.

18.7. În măsura în care este posibil, deținuților trebuie să li se acorde posibilitatea de a alege atunci când sunt constrânși să împartă celula pe timpul nopții.

18.8. Decizia de a repartiza un deținut într-un anumit penitenciar sau într-o anumită parte dintr-un penitenciar, trebuie să țină cont de necesitatea de a separa:

a. arestații preventiv, de condamnați;

b. bărbații, de femei;

c. deținuții tineri, de deținuții adulți.

18.9. Se pot face derogări de la dispozițiile paragrafului 8, cu privire la separația deținuților, cu scopul de a le permite acestora să participe împreună la activitățile organizate. Totuși, grupurile vizate trebuie să fie separate întotdeauna pe timpul nopții, dacă nu există consimțământul lor de a împărți camera de detenție și dacă autoritățile penitenciarului consideră că măsura nu este în beneficiul tuturor deținuților respectivi.

18.10. Condițiile de cazare a deținuților vor fi supuse unor măsuri de securitate cât mai puțin restrictive posibil, ținându-se cont de riscul de evadare, autorănire sau rănire a celorlalți.”

ÎN DREPT

I. Cu privire la conexarea cererilor

33. Ținând cont de similitudinea cererilor în ceea ce privește pretențiile reclamanților și problema de fond pe care o ridică, Curtea consideră necesar să le conexeze și decide să le examineze împreună, într-o singură hotărâre.

II. Cu privire la pretinsa încălcare a art. 3 din Convenție

34. Invocând art. 3 din Convenție, reclamanții consideră condițiile lor de detenție din penitenciarele Busto Arsizio și Piacenza ca fiind tratamente inumane și degradante. Art. 3 din Convenție este redactat după cum urmează:

„Nimeni nu poate fi supus torturii, nici pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante.”

35. Guvernul contestă acest argument.

A. Cu privire la admisibilitate

1. Excepția întemeiată pe absența calității de victimă

36. Guvernul observă că toți reclamânții, cu excepția domnului Ghisoni, au fost eliberați sau transferați în alte celule după ce au introdus cererile respective. Acesta consideră că reclamânții respectivi nu se mai pot considera victime ale pretensei încălcări a Convenției și susține că cererile acestora ar trebui respinse.

37. Respectivii reclamânți se opun.

38. Curtea reamintește că o decizie sau o măsură favorabilă reclamantului nu este, în principiu, suficientă pentru a-i fi retrasă calitatea de „victimă”, cu excepția cazului în care autoritățile naționale au recunoscut, în mod explicit sau în esență, și apoi au reparat încălcarea Convenției [a se vedea, de exemplu, *Eckle împotriva Germaniei*, 15 iulie 1982, pct. 69, seria A nr. 51; *Amuur împotriva Franței*, 25 iunie 1996, pct. 36, *Culegere de hotărâri și decizii* 1996-III; *Dalban împotriva României* (MC), nr. 28114/95, pct. 44, CEDO 1999-VI; *Jensen împotriva Danemarcei* (dec.), nr. 48470/99, CEDO 2001-X].

39. Reclamânții se plâng Curții că au fost deținuți în penitenciarele Busto Arsizio și Piacenza pe parcursul unor perioade semnificative în condiții contrare Convenției. Este adevărat că, în urma introducerii cererilor respective, reclamânții au fost fie eliberați, fie transferați în alte unități penitenciare. Cu toate acestea, nu se poate considera că astfel autoritățile interne ar fi recunoscut încălcările invocate de reclamânți și ar fi reparat ulterior prejudiciul pe care l-ar fi putut suferi din cauza situațiilor descrise în cererile lor.

40. Curtea concluzionează că toți reclamânții încă se pot pretinde „victime” ale încălcării drepturilor lor garantate prin art. 3 din Convenție.

2. Excepția de neepuizare a căilor de atac interne

41. Guvernul invocă neepuizarea căilor de atac interne. Acesta afirmă că orice persoană deținută sau încarcerată în penitenciarele italiene poate adresa judecătorului de supraveghere a privării de libertate o plângere în temeiul art. 35 și art. 69 din Legea nr. 354/1975. Această cale de atac ar fi accesibilă și efectivă și ar permite pronunțarea unor decizii cu caracter obligatoriu, putând repara eventuale încălcări ale drepturilor deținuților. Potrivit Guvernului, procedura desfășurată în fața judecătorului de supraveghere a privării de libertate constituie o cale pe deplin judiciară, la finalul căreia autoritatea sesizată poate dispune administrației penitenciarului măsuri obligatorii pentru ameliorarea condițiilor de detenție a persoanei respective.

42. Guvernul observă că numai domnul Ghisoni, reclamant în cauza nr. 61535/09, s-a prevalat de această posibilitate adresând o plângere judecătorului de supraveghere a privării de libertate din cadrul Tribunalului Reggio Emilia și obținând o ordonanță favorabilă. Potrivit Guvernului, acest lucru dovedește caracterul accesibil și efectiv al căii de atac respective. Rezultă că reclamânții care nu s-au folosit de acea cale nu au epuizat căile de atac interne.

43. Referitor la neexecutarea, de către administrația penitenciarului, a ordonanței judecătorului de supraveghere a privării de libertate din cadrul Tribunalului Reggio Emilia, Guvernul afirmă că domnul Ghisoni a omis să solicite executarea deciziei „autorităților judiciare interne”. În consecință, Guvernul consideră că și cererea domnului Ghisoni trebuie declarată inadmisibilă pentru neepuizarea căilor de recurs interne.

44. Reclamânții susțin că sistemul italian nu oferă nicio cale de atac care să permită remediarea supraaglomerării penitenciarelor italiene și ameliorarea condițiilor de detenție.

45. În special, reclamânții invocă lipsa de eficacitate a procedurii în fața judecătorului de supraveghere a privării de libertate. Aceștia observă, în primul rând, că respectiva acțiune nu constituie o procedură judiciară, ci o procedură administrativă, deciziile judecătorului nefiind deloc obligatorii pentru conducerea unităților penitenciare. Pe de altă parte, aceștia susțin că numeroși deținuți au încercat să-și amelioreze condițiile de detenție necorespunzătoare prin intermediul plângerilor către judecătorul de supraveghere a privării de libertate, însă nu au obținut niciun rezultat. În consecință, aceștia se consideră scutiți de obligația de a epuiza această cale.

46. Domnul Ghisoni susține că a epuizat căile de atac interne prin sesizarea judecătorului de supraveghere a privării de libertate printr-o plângere formulată în temeiul art. 35 și art. 69 din Legea privind administrarea penitenciarelor. Experiența sa dovedește lipsa de eficacitate a căii de atac indicate de Guvern.

Acesta susține că ordonanța pronunțată la 20 august 2010 de judecătorul de supraveghere a privării de libertate, care recunoștea caracterul inuman al condițiilor de detenție din Penitenciarul

Piacenza și dispunea ca autoritățile administrative competente să ia toate măsurile necesare pentru remedierea lor urgentă, a rămas literă moartă timp de mai multe luni. Acesta nu vede ce alt demers ar fi putut face pentru a obține executarea rapidă a ordonanței.

47. Curtea reamintește că regula epuizării căilor de atac interne urmărește să acorde statelor contractante ocazia de a preveni sau de a repara încălcările ce le sunt imputate înainte ca aceste încălcări să-i fie supuse atenției [a se vedea, printre multe altele, *Remli împotriva Franței*, 23 aprilie 1996, pct. 33, *Culegere 1996-II*, și *Selmouni împotriva Franței* (MC), nr. 25803/94, pct. 74, CEDO 1999-V]. Această regulă se bazează pe ipoteza, care face obiectul art. 13 din Convenție – și cu care prezintă strânse afinități –, că ordinea internă oferă o cale de atac efectivă împotriva încălcării invocate [*Kudła împotriva Poloniei* (MC), nr. 30210/96, pct. 152, CEDO 2000-XI].

48. Totuși, obligația care rezultă din art. 35 se limitează la obligația de a utiliza în mod normal căile de atac care pot fi efective, suficiente și accesibile (între altele, *Vernillo împotriva Franței*, 20 februarie 1991, pct. 27, seria A nr. 198). În special, Convenția nu prevede decât epuizarea căilor de atac care sunt legate de încălcările incriminate, disponibile și adecvate în același timp. Aceste căi trebuie să prezinte un grad suficient de certitudine, nu numai în teorie, ci și în practică, fără de care sunt lipsite de eficiența și accesibilitatea dorite (*Dalia împotriva Franței*, 19 februarie 1998, pct. 38, *Culegere 1998-I*). De asemenea, conform „principiilor de drept internațional general recunoscute”, anumite circumstanțe speciale pot scuti reclamantul de obligația de a epuiza căile de atac interne disponibile. Această normă nu se aplică nici în situația în care se face dovada unei practici administrative care constă în repetarea unor acte interzise de Convenție și în tolerarea oficială de către autoritățile statului, astfel încât orice procedură ar fi inutilă sau ineficientă (*Aksoy împotriva Turciei*, hotărârea din 18 decembrie 1996, *Culegere 1996-VI*, pct. 52).

49. În fine, art. 35 § 1 din Convenție prevede o repartizare a sarcinii probei. Cât despre Guvern, atunci când invocă neepuizarea căilor de atac, acesta trebuie să convingă Curtea că respectiva cale de atac era la data faptelor efectivă și disponibilă atât în teorie, cât și în practică, adică era accesibilă, putea oferi reclamantului rezolvarea capetelor sale de cerere și prezenta perspective rezonabile de reușită [*Akdivar și alții împotriva Turciei*, 16 septembrie 1996, pct. 68, *Culegere 1996-IV*; *Sejdovic împotriva Italiei* (MC), nr. 56581/00, pct. 46, CEDO 2006-II].

50. În special, Curtea a avut deja ocazia să precizeze că, la aprecierea caracterului efectiv al căilor de atac referitoare la acuzațiile de rele condiții de detenție, chestiunea decisivă care trebuie clarificată este dacă persoana respectivă poate obține de la instanțele interne o reparație directă și corespunzătoare, nu doar o protecție indirectă a drepturilor sale garantate prin art. 3 din Convenție (a se vedea, printre altele, *Mandić și Jović împotriva Sloveniei*, nr. 5774/10 și 5985/10, pct. 107, 20 octombrie 2011). Astfel, o acțiune exclusiv în despăgubiri nu poate fi considerată suficientă atunci când este vorba despre preținse condiții de internare sau de detenție contrare art. 3, în condițiile în care aceasta nu are un efect „preventiv” în sensul că nu poate să împiedice continuarea preținsei încălcări ori să permită deținuților să obțină ameliorarea condițiilor materiale de detenție [*Cenbauer împotriva Croației* (dec), nr. 73786/01, 5 februarie 2004; *Norbert Sikorski împotriva Poloniei*, nr. 17599/05, pct. 116, 22 octombrie 2009; *Mandić și Jović împotriva Sloveniei*, citată anterior, pct. 116; *Parascineti împotriva României*, nr. 32060/05, pct. 38, 13 martie 2012].

În acest sens, pentru ca un sistem de protecție a drepturilor deținuților garantate prin art. 3 din Convenție să fie efectiv, căile de atac preventive și compensatorii trebuie să coexiste și să se completeze (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, nr. 42525/07 și 60800/08, pct. 98, 10 ianuarie 2012).

51. În speță, Curtea trebuie să stabilească dacă plângerea adresată judecătorului italian de supraveghere a privării de libertate constituie o cale de atac ce întrunește criteriile stabilite în jurisprudența sa. Mai întâi, Curtea precizează că părțile nu sunt de acord asupra caracterului căii de atac în litigiu; Guvernul invocă caracterul pe deplin judiciar al procedurii în fața judecătorului, în vreme ce reclamantul consideră că, având în vedere caracterul ei administrativ, nu este vorba de una dintre căile ce trebuie epuizate. Curtea consideră că această chestiune nu este decisivă în măsura în care a precizat deja că, în anumite împrejurări, căile administrative se pot dovedi eficace – și să constituie așadar căi de atac ce trebuie epuizate – în legătură cu plângeri privind aplicarea reglementărilor referitoare la regimul de detenție (*Norbert Sikorski împotriva Poloniei*, citată anterior, pct. 111).

52. Astfel, rămâne de soluționat chestiunea privind caracterul efectiv, în practică, al căii de atac indicate în speță de către guvernul pârât. În această privință, Curtea constată că, în pofida afirmației acestuia că deciziile pronunțate de judecătorii de supraveghere a privării de libertate în cadrul procedurii prevăzute de Legea privind administrarea penitenciarelor au caracter obligatoriu pentru autoritățile administrative competente, ordonanța din 20 august 2010 a judecătorului de supraveghere a privării de libertate din cadrul Tribunalului Reggio Emilia, pronunțată în favoarea domnului Ghisoni și a celorlalți codeținuți și necesitând adoptarea urgentă a măsurilor corespunzătoare, a rămas mult timp neexecutată. Din dosar reiese că reclamantul a fost transferat într-o celulă pentru două persoane, unde să dispună astfel de un spațiu compatibil cu normele europene, abia în februarie 2011. În această privință, Guvernul s-a limitat la a preciza că persoanele în cauză ar fi trebuit să solicite executarea rapidă a ordonanței respective „autorităților judiciare interne”, fără să le menționeze însă.

53. În opinia Curții, această ultimă afirmație a Guvernului este greu de conciliat cu pretinsul caracter efectiv al procedurii plângerii adresate judecătorului de supraveghere a privării de libertate. Aceasta observă că, chiar și în ipoteza în care există o cale de atac pentru executarea ordonanțelor judecătorului de supraveghere a privării de libertate, ceea ce Guvernul nu a demonstrat, nu se poate pretinde ca un deținut care a obținut o decizie favorabilă să întreprindă mai multe acțiuni pentru a obține recunoașterea drepturilor sale fundamentale la nivelul administrației penitenciarului.

54. Pe de altă parte, Curtea a observat deja că disfuncția căilor „preventive” în situații de supraaglomerare a penitenciarelor depinde în mare parte de natura structurală a fenomenului (*Ananyev și alții împotriva Rusiei*, citată anterior, pct. 111). Din dosarele aferente prezentelor cereri, ca și din rapoartele privind situația sistemului penitenciar italian, care nu a fost contestată de Guvern în fața Curții, reiese că penitenciarele Busto Arsizio și Piacenza sunt în general supraaglomerate, ca și multe alte penitenciare din Italia, astfel încât supraaglomerarea penitenciarelor din Italia pare a fi un fenomen structural și nu se limitează la cazul particular al reclamanților (a se vedea, în special, *Mamedova împotriva Rusiei*, nr. 7064/05, pct. 56, 1 iunie 2006; *Norbert Sikorski împotriva Poloniei*, citată anterior, pct. 121). În aceste condiții, este ușor de imaginat că autoritățile penitenciare italiene nu sunt în măsură să execute deciziile judecătorilor de supraveghere a privării de libertate și să garanteze deținuților condiții de detenție în conformitate cu Convenția.

55. Având în vedere aceste circumstanțe, Curtea consideră că nu s-a demonstrat că respectiva cale de atac indicată de Guvern, ținând seama în special de situația actuală a sistemului penitenciar, este efectivă în practică, adică poate preveni continuarea pretensei încălcări și să le asigure reclamanților îmbunătățirea condițiilor materiale de detenție. Prin urmare, aceștia nu erau obligați să epuizeze respectiva cale de atac înainte de a sesiza Curtea.

56. Prin urmare, Curtea consideră că este necesar să respingă, de asemenea, excepția de neepuizare a căilor de atac ridicată de Guvern. Curtea constată că respectivele cereri nu sunt în mod vădit nefondate în sensul art. 35 § 3 lit. a) din Convenție. De asemenea, observând că acestea nu prezintă niciun alt motiv de inadmisibilitate, Curtea le declară admisibile.

B. Cu privire la fond

1. Argumentele părților

57. Reclamanții se plâng de lipsa spațiului vital din celulele lor. Aceștia au împărțit celule de 9 m² cu alte două persoane, așa că au avut la dispoziție un spațiu personal de doar 3 m². Acest spațiu, deja insuficient, era redus și mai mult de prezența mobilierului din celule.

58. În plus, reclamanții invocă existența unor grave probleme de distribuție a apei calde în penitenciarele Busto Arsizio și Piacenza. Aceștia afirmă că, pe o durată îndelungată, lipsa apei calde a limitat accesul la dușuri la doar trei dați pe săptămână. În fine, reclamanții deținuți în Penitenciarul Piacenza se plâng de faptul că barele metalice voluminoase aplicate la ferestrele celulelor împiedicau aerul și lumina zilei să intre în încăperi.

59. Guvernul contestă argumentele reclamanților, susținând la modul general că respectivele condiții de detenție denunțate de reclamanți nu atingeau în niciun caz pragul minim de gravitate impus de art. 3 din Convenție.

60. Referitor la Penitenciarul Busto Arsizio, Guvernul afirmă că situația este sub controlul autorităților, supraaglomerarea din această unitate neatingând un nivel alarmant. Acesta afirmă că, la 8 februarie 2011, penitenciarul, conceput pentru 297 de persoane, adăpostea 439 de deținuți. Acesta recunoaște că s-a adăugat un al treilea pat în celule din cauza supraaglomerării din penitenciar. Cu toate acestea, faptul de a împărți o celulă de 9 m² cu alte două persoane nu constituie un tratament inuman sau degradant. Pe de altă parte, Guvernul nu susține că problema lipsei de apă caldă în penitenciar, de care se plâng reclamanții, a fost rezolvată în prezent grație instalării unui nou sistem de distribuție a apei.

61. În ceea ce privește condițiile de detenție din Penitenciarul Piacenza, Guvernul susține că unitatea avea o capacitate maximă de 346 de persoane. În opinia acestuia, penitenciarul adăpostea 412 persoane în data de 11 martie 2011. Guvernul concluzionează astfel că supraaglomerarea din penitenciar, deși reală, nu atinsese proporții alarmante.

62. Potrivit Guvernului, celulele din Penitenciarul Piacenza au o suprafață de 11 m², contrar afirmațiilor reclamanților, și sunt în general ocupate de două persoane. Acesta recunoaște totuși că în unele celule din penitenciar a fost cazat un al treilea deținut pentru perioade limitate, pentru a face față creșterii populației penitenciare.

63. Potrivit Guvernului, reclamanții nu au demonstrat că au avut la dispoziție un spațiu personal mai mic de 3 m² și nici nu au precizat durata în care au fost ținuți în condițiile invocate în fața Curții. Prin urmare, doleanțele lor nu sunt susținute suficient.

64. Cât despre celelalte tratamente invocate de reclamanți, Guvernul afirmă că lipsa apei calde din Penitenciarul Piacenza era cauzată de o problemă de funcționare a stației de pompare și a fost

remediată în prezent de către autorități; prin urmare, accesul la dușuri este acum posibil în fiecare zi. În fine, Guvernul susține că deținuții din Penitenciarul Piacenza petrec zilnic câte 4 ore în afara celulelor și dedică 2 ore suplimentare activităților sociale.

2. Principii consacrate în jurisprudența Curții

65. Curtea subliniază că măsurile privative de libertate implică în mod obișnuit anumite inconveniente pentru deținut. Totuși, aceasta reamintește că privarea de libertate nu determină pierderea, de către deținut, a drepturilor garantate prin Convenție. Dimpotrivă, în anumite cazuri, persoana privată de libertate poate avea nevoie de protecție sporită din cauza vulnerabilității situației sale și pentru că se află în întregime în grija statului. În acest context, art. 3 impune autorităților o obligație pozitivă care constă în a se asigura că orice persoană privată de libertate este deținută în condiții care sunt compatibile cu respectarea demnității umane, că modalitățile de executare a pedepsei nu supun persoana în cauză unei suferințe sau unei încercări de o intensitate care depășește nivelul inevitabil de suferință inerent detenției și că, ținând seama de cerințele practice ale detenției, sănătatea și confortul deținutului sunt asigurate în mod corespunzător [*Kudła împotriva Poloniei* (MC), nr. 30210/96, pct. 94, CEDO 2000-XI; *Norbert Sikorski împotriva Poloniei*, citată anterior, nr. 131].

66. În ceea ce privește condițiile de detenție, Curtea ține seama de efectele cumulative ale acestora, precum și de afirmațiile specifice ale reclamantului (*Dougoz împotriva Greciei*, nr. 40907/98, CEDO 2001-II). În special, perioada de timp în care o persoană a fost deținută în condițiile denunțate reprezintă un factor important care trebuie luat în considerare (*Alver împotriva Estoniei*, nr. 64812/01, 8 noiembrie 2005).

67. Atunci când supraaglomerarea din celule atinge un anumit nivel, lipsa de spațiu dintr-un penitenciar poate constitui elementul central care trebuie luat în considerare în aprecierea conformității unei anumite situații cu art. 3 (a se vedea, în acest sens, *Karalevičius împotriva Lituaniei*, nr. 53254/99, 7 aprilie 2005).

68. Astfel, din moment ce s-a confruntat cu cazuri de supraaglomerare severă, Curtea a hotărât că acest element este suficient, el singur, pentru a constata încălcarea art. 3 din Convenție. În general, deși CPT consideră dezirabil pentru celulele colective un spațiu de 4 m², este vorba despre cazuri emblematice în care spațiul personal alocat unui reclamant era mai mic de 3 m² (*Kantyrev împotriva Rusiei*, nr. 37213/02, pct. 50-51, 21 iunie 2007; *Andrei Frolov împotriva Rusiei*, nr. 205/02, pct. 47-49, 29 martie 2007; *Kadikis împotriva Letoniei*, nr. 62393/00, pct. 55, 4 mai 2006; *Sulejmanovic împotriva Italiei*, nr. 22635/03, pct. 43, 16 iulie 2009).

69. În schimb, în cauzele în care supraaglomerarea nu era atât de mare încât să constituie în sine o problemă din perspectiva art. 3, Curtea a reținut că alte aspecte ale condițiilor de detenție trebuiau luate în considerare la examinarea respectării acestei dispoziții. Aceste aspecte includ posibilitatea de a folosi toaletele în intimitate, aerisirea disponibilă, accesul la lumină naturală și aer natural, calitatea încălzirii și respectarea cerințelor sanitare de bază (a se vedea, de asemenea, aspectele care decurg din Normele penitenciare europene, adoptate de Comitetul de Miniștri, citate *supra*, pct. 32). Chiar și în cauze în care deținutul aveau la dispoziție 3 - 4 m², Curtea a constatat încălcarea art. 3 deoarece lipsa spațiului se cumula cu lipsa aerisirii și a luminii (*Moisseiev împotriva Rusiei*, nr. 62936/00, 9 octombrie 2008; a se vedea, de asemenea, *Vlassov împotriva Rusiei*, nr. 78146/01, pct. 84, 12 iunie 2008; *Babouchkine împotriva Rusiei*, nr. 67253/01, pct. 44, 18 octombrie 2007); cu acces limitat la plimbare în aer liber (*István Gábor Kovács împotriva Ungariei*, nr. 15707/10, pct. 26, 17 ianuarie 2012) sau cu lipsa totală a intimității în celule [a se vedea, *mutatis mutandis*, *Belevitskiy împotriva Rusiei*, nr. 72967/01, pct. 73-79, 1 martie 2007; *Khudoyorov împotriva Rusiei*, nr. 6847/02, pct. 106-107, CEDO 2005-X (fragmente); *Novoselov împotriva Rusiei*, nr. 66460/01, pct. 32 și 40-43, 2 iunie 2005].

3. Aplicarea principiilor sus-menționate în prezentele cauze

70. Pentru început, Curtea observă că Guvernul nu a contestat faptul că, pe toată durata detenției lor în Penitenciarul Busto Arsizio, domnii Torreggiani, Biondi și Bamba au ocupat celule de 9 m² împreună cu alte două persoane.

71. În schimb, versiunile părților diferă cu privire la dimensiunile celulelor ocupate de reclamantii deținuți în Penitenciarul Piacenza și numărul ocupanților acestora. Fiecare dintre cei cinci reclamantii afirmă că a împărțit celule de 9 m² cu alte două persoane, în vreme ce Guvernul susține că celulele respective au 11 m² și sunt ocupate, în general, de câte două persoane. Pe de altă parte, Curtea reține că Guvernul nu a prezentat niciun document referitor la reclamantii respectivi și nu a prezentat nici informații despre dimensiunile reale ale celulelor ocupate de aceștia. Potrivit acestuia, reclamantilor le revenea sarcina de a dovedi veridicitatea afirmațiilor lor privind spațiul personal de care dispun și durata tratamentului de care se plâng Curții.

72. Sensibilă la vulnerabilitatea deosebită a persoanelor aflate sub controlul exclusiv al agenților statului, ca de exemplu persoanele private de libertate, Curtea reiterează că procedura prevăzută de

Convenție nu presupune întotdeauna o aplicare strictă a principiului *affirmanti incumbit probatio* (proba îi revine celui care afirmă) deoarece, în mod inevitabil, guvernul pârât este uneori singurul care are acces la informații ce pot confirma sau infirma afirmațiile reclamantului [*Khoudoyorov împotriva Rusiei*, nr. 6847/02, pct. 113, CEDO 2005-X (fragmente); *Benediktov împotriva Rusiei*, nr. 106/02, pct. 34, 10 mai 2007; *Brândeșe împotriva României*, nr. 6586/03, pct. 48, 7 aprilie 2009; *Ananyev și alții împotriva Rusiei*, citată anterior, pct. 123]. Rezultă că simplul fapt că versiunea Guvernului o contrazice pe cea a reclamantului nu poate, în lipsă de documente sau explicații pertinente din partea Guvernului, să determine Curtea să respingă afirmațiile reclamantului ca nejustificate (*Ogică împotriva României*, nr. 24708/03, pct. 43, 27 mai 2010).

73. Prin urmare, în măsura în care Guvernul nu a oferit Curții informații pertinente pentru a-și justifica afirmațiile, Curtea va examina problema condițiilor de detenție, în cazul reclamanților, în baza afirmațiilor acestora și în lumina tuturor informațiilor de care dispune.

74. În această privință, Curtea reține că versiunile reclamanților deținuți în Piacenza sunt unanime cu privire la dimensiunile celulelor lor. De asemenea, faptul că majoritatea locurilor de deținere din penitenciarul respectiv au o suprafață de 9 m² este confirmat de ordonanțele judecătorului de supraveghere a privării de libertate din cadrul Tribunalului Reggio Emilia (*supra*, pct. 11). Referitor la numărul de persoane cazate în celule, Guvernul nu a prezentat niciun document relevant extras din registrele penitenciarului, deși este singurul care are acces la acest tip de informații și deși recunoaște că situația de supraaglomerare din Penitenciarul Piacenza a necesitat cazarea unei a treia persoane în unele celule din penitenciar.

75. În lipsa vreunui document care să ateste contrariul și ținând seama de situația de supraaglomerare generalizată din Penitenciarul Piacenza, Curtea nu are niciun motiv să se îndoiască de afirmațiile domnilor Sela, Ghisoni, Hajjoubi și Haili, potrivit cărora aceștia au stat în celule cu alte două persoane având astfel la dispoziție - ca și domnii Torreggiani, Bamba și Biondi (a se vedea *supra*, pct. 70) - un spațiu vital personal de 3 m². Curtea observă că acest spațiu era redus și mai mult de prezența mobilierului din celule.

76. Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că reclamanții nu au beneficiat de un spațiu personal conform criteriilor pe care le-a considerat acceptabile în jurisprudența sa. Aceasta dorește să precizeze încă o dată în acest context că norma în materie de spațiu personal în celulele colective recomandată de CPT este de 4 m² (*Ananyev și alții*, citată anterior, pct. 144 și 145).

77. În continuare, Curtea observă că lipsa acută de spațiu de care au suferit cei 7 reclamanți în perioade cuprinse între 14 luni și 54 luni (*supra*, pct. 6 și 7), care reprezintă în sine un tratament contrar Convenției, pare să fi fost agravată de alte tratamente menționate de aceștia. Lipsa apei calde din cele două penitenciare pe perioade îndelungate, care a fost recunoscută de Guvern, ca și insuficiența iluminatului și aerisirii în celulele din Penitenciarul Piacenza, despre care Guvernul nu a comentat nimic, nu au făcut decât să le cauzeze reclamanților o suferință suplimentară, chiar dacă aceasta nu constituie în sine un tratament inuman și degradant.

78. Deși Curtea recunoaște că, în speță, nimic nu pare să indice intenția de a-i umili sau înjosi pe reclamanți, absența unui astfel de scop nu poate exclude constatarea încălcării art. 3 (a se vedea, printre altele, *Peers împotriva Greciei*, nr. 28524/95, pct. 74, CEDO 2001-III). În opinia Curții, condițiile de detenție respective, având în vedere totodată durata privării de libertate a reclamanților, i-au supus pe aceștia unei încercări de o intensitate care depășește nivelul inevitabil de suferință inerent detenției.

79. Prin urmare, a fost încălcat art. 3 din Convenție.

III. Cu privire la aplicarea art. 46 din Convenție

80. Art. 46 din Convenție prevede:

„1. Înaltele părți contractante se angajează să se conformeze hotărârilor definitive ale Curții în litigiile în care ele sunt părți.

2. Hotărârea definitivă a Curții este transmisă Comitetului Miniștrilor, care supraveghează executarea ei.”

A. Argumentele părților

81. Guvernul nu se opune aplicării procedurii hotărârii-pilot prevăzute de art. 46 din Convenție, deși face observația că autoritățile italiene au luat o serie de măsuri importante pentru rezolvarea problemei supraaglomerării penitenciarelor. Acesta încurajează Curtea să ia în considerare eforturile făcute de statul italian.

82. Reclamanții susțin că în Italia există o problemă structurală și se declară favorabili aplicării procedurii respective. Numai domnul Torreggiani (cererea nr. 43517/09) s-a opus aplicării procedurii

hotărârii-pilot, motivând că nu acceptă pentru cazul său un tratament similar celui aplicat celorlalți reclamânți.

B. Motivarea Curții

1. Principii generale relevante

83. Curtea amintește că, interpretat în lumina art. 1 din Convenție, art. 46 impune statului pârât obligația legală de a pune în aplicare, sub controlul Comitetului de Miniștri, măsurile generale și/sau individuale care se impun pentru apărarea dreptului reclamantului a cărui încălcare a fost constatată de către Curte. Măsuri de acest tip trebuie luate și în privința altor persoane aflate în aceeași situație cu a reclamantului, statul fiind preconizat să pună capăt problemelor aflate la originea constatărilor făcute de Curte [*Scozzari și Giunta împotriva Italiei* (MC), nr. 39221/98 și 41963/98, pct. 249, CEDO 2000-VIII; *S. și Marper împotriva Regatului Unit* (MC), nr. 30562/04 și 30566/04, pct. 134, 4 decembrie 2008].

84. Pentru a facilita executarea efectivă a hotărârilor sale conform principiului de mai sus, Curtea poate adopta procedura hotărârii-pilot care îi permite să scoată în evidență, în hotărârea sa, existența unor probleme structurale aflate la originea încălcărilor și să precizeze măsurile sau acțiunile speciale pe care statul pârât va trebui să le întreprindă pentru remedierea lor [*Hutten-Czapska împotriva Poloniei* (MC), nr. 35014/97, pct. 231-239 și dispozitivul acesteia, CEDO 2006-VIII; *Broniowski împotriva Poloniei* (MC), nr. 31443/96, pct. 189-194 și dispozitivul acesteia, CEDO 2004-V]. Atunci când adoptă un astfel de demers, Curtea ține totuși seama în mod corespunzător de atribuțiile corespunzătoare organelor Convenției: în temeiul art. 46 § 2 din Convenție, Comitetul de Miniștri este cel cărui îi revine sarcina de a evalua punerea în aplicare a măsurilor individuale sau generale luate pentru executarea hotărârii Curții [a se vedea, *mutatis mutandis*, *Broniowski împotriva Poloniei* (soluționare amiabilă) (MC), nr. 31443/96, pct. 42, CEDO 2005-IX].

85. Un alt obiectiv important urmărit de procedura hotărârii-pilot este de a determina statul pârât să găsească, la nivel național, o soluție la numeroasele cauze individuale cauzate de aceeași problemă structurală, dând astfel efect principiului subsidiarității care stă la baza sistemului Convenției [*Bourdiv împotriva Rusiei* (nr. 2), nr. 33509/04, pct. 127, CEDO 2009]. Astfel, Curtea nu se achită incontestabil în mod optim de sarcina sa, care este, conform art. 19 din Convenție, aceea de „a asigura respectarea angajamentelor care decurg pentru înaltele părți contractante din [...] convenție și din protocoalele sale”, reiterând aceleași concluzii într-un număr mare de cazuri (*ibidem*).

86. Obiectul procedurii hotărârii-pilot este de a facilita soluționarea cât mai rapidă și mai eficace a unei disfuncții sistemice care afectează apărarea dreptului convențional în cauză în ordinea juridică internă [*Wolkenberg și alții împotriva Poloniei* (dec.), nr. 50003/99, pct. 34, CEDO 2007 (fragmente)]. Deși trebuie să se ocupe în principal de reglementarea neregulilor respective și de instituirea, după caz, a unor căi de atac interne efective ce permit denunțarea încălcărilor comise, acțiunea statului pârât poate include totodată adoptarea unor soluții *ad hoc* precum soluționări pe cale amiabilă cu reclamantii sau oferte unilaterale de indemnizații, în conformitate cu cerințele Convenției [*Bourdiv* (nr. 2), citată anterior, pct. 127].

2. Aplicarea în speță a principiilor menționate anterior

a) Cu privire la existența unei incompatibilități cu Convenția necesitând aplicarea procedurii hotărârii-pilot în speță

87. Curtea a constatat că supraaglomerarea penitenciarelor italiene nu este limitată exclusiv la cazul reclamantilor (*supra*, pct. 54). Aceasta precizează în special că natura structurală și sistemică a supraaglomerării penitenciarelor italiene reiese cu claritate din datele statistice indicate mai sus, precum și din textul declarației de instituire a stării de urgență la nivel național, proclamată de președintele Consiliului de Miniștri din Italia în 2010 (*supra*, pct. 23-29).

88. Toate aceste informații denotă că încălcarea dreptului reclamantilor de a beneficia de condiții de detenție corespunzătoare nu este consecința unor incidente izolate, ci își are originea într-o problemă sistemică determinată de o disfuncție cronică specifică sistemului penitenciar italian, care a afectat și poate afecta în continuare numeroase persoane (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Broniowski împotriva Poloniei*, citată anterior, pct. 189). Potrivit Curții, situația constatată în prezenta speță constituie așadar o practică incompatibilă cu Convenția [*Bottazzi împotriva Italiei* (MC), nr. 34884/97, pct. 22, CEDO 1999-V; *Bourdiv* (nr. 2), citată anterior, pct. 135].

89. Pe de altă parte, caracterul structural al problemei identificate în prezentele cauze este confirmat de faptul că, în prezent, sunt pendinte în fața Curții câteva sute de cereri îndreptate împotriva Italiei care ridică o problemă de compatibilitate între art. 3 din Convenție și condițiile de detenție necorespunzătoare legate de supraaglomerarea celulelor în diferite penitenciare italiene.

Numărul acestui tip de cereri este în creștere continuă.

90. Conform criteriilor stabilite în jurisprudența sa, Curtea decide să aplice în speță procedura hotărârii-pilot având în vedere numărul crescând de persoane potențial vizate în Italia și hotărârile de constatare a unei încălcări pe care cererile respective le-ar putea determina (*Maria Atanasiu și alții împotriva României*, nr. 30767/05 și 33800/06, pct. 217-218, 12 octombrie 2010). Aceasta subliniază, de asemenea, nevoia urgentă de a oferi persoanelor respective o reparație corespunzătoare la nivel național [*Bourdov* (nr. 2), citată anterior, pct. 129-130].

b) Măsuri cu caracter general

91. Curtea reamintește că hotărârile sale au un caracter declarativ în esență și că, în principiu, statului pârât îi revine sarcina de a alege, sub controlul Comitetului de Miniștri, mijloacele prin care să se achite de obligația sa juridică luând în considerare art. 46 din Convenție (*Scozzari și Giunta*, citată anterior, pct. 249).

92. Aceasta observă că statul italian a luat recent măsuri ce pot contribui la reducerea fenomenului supraaglomerării în unitățile penitenciare și consecințele acesteia. Aceasta se bucură de demersurile făcute de autoritățile naționale și nu poate decât să încurajeze statul italian să-și continue eforturile.

Cu toate acestea, se impune constatarea că, în pofida eforturilor legislative și logistice întreprinse de Italia în 2010, indicele de ocupare la nivel național era încă foarte ridicat în aprilie 2012 (acesta ajungând la 151% în 2010 la 148% în 2012). Curtea observă că acest bilanț defavorabil este cu atât mai alarmant cu cât planul de intervenție de urgență întocmit de autoritățile naționale are o durată limitată în timp, din moment ce finalizarea lucrărilor de construcție la noile unități penitenciare este prevăzută pentru sfârșitul anului 2012 și dispozițiile în materie de executare a pedepsei, care au caracter extraordinar, sunt aplicabile numai până la sfârșitul anului 2013 (*supra*, pct. 27).

93. Curtea este conștientă că sunt necesare eforturi consecvente și susținute pe termen lung pentru a rezolva problema structurală a supraaglomerării penitenciarelor. Totuși, aceasta reamintește că, având în vedere caracterul intangibil al dreptului protejat de art. 3 din Convenție, statul este obligat să organizeze sistemul său penitenciar astfel încât demnitatea deținuților să fie respectată (*Mamedova împotriva Rusiei*, nr. 7064/05, pct. 63, 1 iunie 2006).

94. În special, atunci când statul nu este în măsură să garanteze fiecărui deținut condiții de detenție conforme cu art. 3 din Convenție, Curtea îl încurajează să acționeze astfel încât să reducă numărul persoanelor încarcerate, în special prin aplicarea pe scară mai largă a unor măsuri punitive neprivative de libertate (*Norbert Sikorski*, citată anterior, pct. 158) și prin reducerea la minim a aplicării măsurii arestării preventive (între altele, *Ananyev și alții*, citată anterior, pct. 197).

În această ultimă privință, Curtea este surprinsă de faptul că aproximativ 40% din deținuții din penitenciarele italiene sunt persoane arestate preventiv care așteaptă să fie judecate (*supra*, pct. 29).

95. Nu este sarcina Curții să indice statelor dispoziții referitoare la politici penale și organizarea sistemului lor penitenciar. Aceste procese ridică un număr de întrebări complexe de ordin juridic și practic care, în principiu, depășesc funcția judiciară a Curții. Totuși, Curtea dorește să amintească în acest context recomandările Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei, prin care statelor li se solicită să încurajeze procurorii și judecătorii să recurgă cât mai mult posibil la măsuri alternative la detenție și să-și reorienteze politica penală către o aplicare cât mai redusă a măsurilor privative de libertate cu scopul, printre altele, de a rezolva problema creșterii populației penitenciare [a se vedea, în special, recomandările Comitetului de Miniștri Rec(99)22 și Rec(2006)13].

96. În ceea ce privește calea sau căile de atac la nivel intern ce trebuie adoptate pentru a face față problemei sistemice recunoscute în prezenta cauză, Curtea reamintește că, în materie de condiții de detenție, căile de atac „preventive” și cele „compensatorii” trebuie să coexiste și să se completeze. Astfel, atunci când un reclamant este deținut în condiții contrare art. 3 din Convenție, cea mai bună măsură de reparație posibilă este încetarea imediată a încălcării dreptului de a nu fi supus la tratamente inumane și degradante. De asemenea, orice persoană supusă unei detenții care a adus atingere demnității sale trebuie să aibă posibilitatea de a obține o reparație pentru încălcarea suferită (*Benediktov împotriva Rusiei*, citată anterior, pct. 29; *Ananyev și alții*, citată anterior, pct. 97-98 și 210-240).

97. Curtea observă că a constatat că singura cale de atac indicată de guvernul pârât în prezentele cauze ca oferind posibilitatea îmbunătățirii condițiilor de detenție denunțate, respectiv sesizarea judecătorului de supraveghere a privării de libertate printr-o plângere în temeiul art. 35 și art. 69 din Legea privind administrarea penitenciarelor, este o procedură care, deși accesibilă, nu este efectivă în practică în măsura în care nu permite încetarea imediată a detenției în condiții contrare art. 3 din Convenție (*supra*, pct. 55). Pe de altă parte, Guvernul nu a demonstrat existența unei căi de atac care permite persoanelor deținute în condiții care au adus atingere demnității lor să obțină o formă de reparație pentru încălcarea suferită. În această privință, Curtea observă că jurisprudența recentă prin care judecătorului de supraveghere a privării de libertate i se acordă competența de a obliga administrația la plata unei despăgubiri bănești este departe de a constitui o practică stabilă și

constantă a autorităților naționale (*supra*, pct. 20-22).

98. Curtea nu are obligația de a preciza care ar fi cea mai bună metodă pentru instituirea căilor de atac interne necesare (*Hutten-Czapska*, citată anterior, pct. 239). Statul poate fie să modifice căile de atac actuale, fie să creeze unele noi astfel încât încălcarea drepturilor prevăzute în Convenție să poată fi remediată într-un mod cu adevărat efectiv (*Xenides-Arestis împotriva Turciei*, nr. 46347/99, pct. 40, 22 decembrie 2005). Acesta are totodată sarcina ca, sub controlul Comitetului de Miniștri, să garanteze că o cale sau căile de atac nou-înființate respectă - teoretic, dar și practic - cerințele Convenției.

99. Curtea concluzionează că autoritățile naționale trebuie să instituie rapid o cale de atac sau o combinație de căi de atac care să aibă efecte preventive și compensatorii și care să garanteze realmente o reparație efectivă a încălcărilor Convenției rezultate din supraaglomerarea penitenciarelor din Italia. Calea sau căile de atac trebuie să se conformeze principiilor Convenției, astfel cum au fost menționate mai ales în prezenta hotărâre (a se vedea, printre altele, *supra*, pct. 50 și 95), și să se instituie în termen de un an de la data rămânerii definitive a prezentei hotărâri (a se vedea, comparativ, *Xenides-Arestis*, citată anterior, pct. 40 și pct. 5 din dispozitiv).

c) Procedura care trebuie urmată în cauzele similare

100. Curtea reamintește că se poate pronunța în hotărârea-pilot asupra procedurii care trebuie urmată în cadrul examinării tuturor cauzelor similare (a se vedea, *mutatis mutandis*, *Broniowski*, citată anterior, pct. 198; *Xenides-Arestis*, citată anterior, pct. 50).

101. În această privință, Curtea decide că, în așteptarea măsurilor necesare la nivel național pe care autoritățile interne le au de adoptat, examinarea cererilor necomunicate având ca obiect unic supraaglomerarea penitenciarelor din Italia se amână timp de un an de la data rămânerii definitive a prezentei hotărâri. Curtea își rezervă dreptul ca, în orice moment, să declare inadmisibilă o cauză de acest tip sau să o scoată de pe rol în urma unei înțelegeri amiabile între părți sau a soluționării litigiului prin alte mijloace, în conformitate cu art. 37 și art. 39 din Convenție. În schimb, în ceea ce privește cererile comunicate deja guvernului pârât, Curtea va putea continua examinarea acestora în cadrul procedurii normale.

IV. Cu privire la aplicarea art. 41 din Convenție

102. Art. 41 din Convenție prevede:

„Dacă Curtea declară că a avut loc o încălcare a Convenției sau a protocoalelor sale și dacă dreptul intern al înaltei părți contractante nu permite decât o înlăturare incompletă a consecințelor acestei încălcări, Curtea acordă părții lezate, dacă este cazul, o reparație echitabilă.”

A. Prejudiciu

103. Reclamanții solicită următoarele sume cu titlu de prejudiciu material și moral suferit:

domnul Torreggiani solicită 10 600 EUR pentru o detenție de 54 luni în rele condiții; domnul Bamba, deținut timp de 39 luni, lasă la aprecierea Curții; domnul Biondi solicită 15 000 EUR pentru o detenție de 24 luni; domniile Sela, El Haili și Hajjoubi solicită fiecare 15 000 EUR pentru durate de 14, 39 și, respectiv, 16 luni; domnul Ghisoni solicită o despăgubire în valoare de 30 000 EUR pentru o perioadă de 17 luni.

104. Guvernul se opune cererilor respective.

105. Curtea consideră că reclamanții au suferit cu certitudine un prejudiciu moral. Pe de altă parte, aceasta consideră că, pentru a stabili cuantumul despăgubirilor ce trebuie acordate reclamanților cu acest titlu, trebuie avută în vedere perioada petrecută în rele condiții de detenție. Pronunțându-se în echitate, în conformitate cu art. 41 din Convenție, Curtea consideră că trebuie să li se acorde domnilor Torreggiani, Biondi și El Haili sumele pe care aceștia le solicită cu titlu de prejudiciu moral. Pe de altă parte, Curtea decide să acorde, cu același titlu, următoarele sume: 23 500 EUR domnului Bamba, 11 000 EUR domnului Sela, 12 000 EUR domnului Hajjoubi și 12 500 EUR domnului Ghisoni.

B. Cheltuieli de judecată

106. Reclamanții solicită, de asemenea, rambursarea cheltuielilor de judecată aferente procedurii din fața Curții. Numai domniile Sela, El Haili, Hajjoubi și Ghisoni au prezentat documente justificative în susținerea pretențiilor lor. Aceștia solicită 16 474 EUR, 5 491 EUR, 5 491 EUR și, respectiv, 6 867 EUR.

107. Guvernul se opune acestor cereri.

108. Conform jurisprudenței Curții, un reclamant nu poate obține rambursarea cheltuielilor de judecată decât în măsura în care se stabilește caracterul real, necesar și rezonabil al acestora. În speță, ținând seama de documentele de care dispune și de jurisprudența sa, Curtea consideră rezonabil să acorde fiecăruia din domnii Sela, El Haili, Hajjoubi și Ghisoni suma de 1 500 EUR, pentru toate cheltuielile aferente procedurii inițiate în fața sa. În schimb, Curtea decide să respingă cererile celorlalți reclamanți, cărora li s-a permis să se reprezinte singuri în fața sa și care nu au prezentat niciun document justificativ în susținerea pretențiilor lor.

C. Dobânzi moratorii

109. Curtea consideră necesar ca rata dobânzilor moratorii să se întemeieze pe rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, majorată cu trei puncte procentuale.

Pentru aceste motive,
în unanimitate,
CURTEA:

1. decide să conexeze cererile;
2. declară cererile admisibile;
3. hotărăște că a fost încălcat art. 3 din Convenție;
4. hotărăște că statul pârât va trebui, în termen de un an de la data rămânerii definitive a prezentei hotărâri în temeiul art. 44 § 2 din Convenție, să instituie o cale de atac ori un set de căi de atac interne efective în măsură să ofere o reparație corespunzătoare și suficientă în cazurile de supraaglomerare a penitenciarelor, în conformitate cu principiile Convenției astfel cum au fost consacrate în jurisprudența Curții;
5. hotărăște că, până la adoptarea măsurilor sus-menționate, Curtea suspendă procedura, timp de un an de la data rămânerii definitive a prezentei hotărâri, în toate cauzele încă necomunicate și având ca obiect unic supraaglomerarea penitenciarelor din Italia, Curtea rezervându-și dreptul ca, în orice moment, să declare inadmisibilă o cauză de acest tip ori să o scoată de pe rol în urma unei înțelegeri amiabile între părți sau a soluționării litigiului prin alte mijloace, în conformitate cu art. 37 și art. 39 din Convenție;
6. hotărăște
 - a) că statul trebuie să plătească reclamanților, în termen de trei luni de la data rămânerii definitive a prezentei hotărâri, în conformitate cu art. 44 § 2 din Convenție, următoarele sume:
 - i) 10 600 EUR (zece mii șase sute de euro) domnului Torreggiani; 23 500 EUR (douăzeci și trei de mii cinci sute de euro) domnului Bamba; 15 000 EUR (cincisprezece mii de euro) domnului Biondi; 11 000 EUR (unsprezece mii de euro) domnului Sela; 15 000 EUR (cincisprezece mii de euro) domnului El Haili; 12 000 EUR (douăsprezece mii de euro) domnului Hajjoubi; 12 500 EUR (douăsprezece mii cinci sute de euro) domnului Ghisoni, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit;
 - ii) câte 1 500 EUR (o mie cinci sute de euro) domnilor Sela, El Haili, Hajjoubi și Ghisoni, plus orice sumă ce poate fi datorată cu titlu de impozit de către reclamanți, pentru cheltuielile de judecată;
 - b) că, de la expirarea termenului menționat și până la efectuarea plății, aceste sume trebuie majorate cu o dobândă simplă, la o rată egală cu rata dobânzii facilității de împrumut marginal practică de Banca Centrală Europeană, aplicabilă pe parcursul acestei perioade și majorată cu trei puncte procentuale;
7. respinge cererea de acordare a unei reparații echitabile pentru celelalte capete de cerere.

Redactată în limba franceză, apoi comunicată în scris, la 8 ianuarie 2013, în temeiul art. 77 § 2 și § 3 din Regulament.

PREȘEDINTE,
DANUTÉ JOČIENÉ

Grefier,
Stanley Naismith

În conformitate cu art. 45 § 2 din Convenție și art. 74 § 2 din Regulament, la prezenta hotărâre se anexează opinia separată a doamnei judecătoare Jočienė.

D.J.
S.H.N.

TABELUL CAUZELOR

	Numărul cererii	Data introducerii	Prenumele și numele reclamantului, data nașterii și cetățenia	Prenumele și numele reprezentantului
1.	43517/09	06/08/2009	Fermo-Mino TORREGGIANI 09/05/1948 Italiană	Reclamantului i s-a permis să se reprezinte singur în fața Curții.
2.	46882/09	12/08/2009	Bazoumana BAMBA 18/12/1972 Ivoriană	Reclamantului i s-a permis să se reprezinte singur în fața Curții.
3.	55400/09	19/09/2009	Raoul Riccardo BIONDI 22/12/1967 Italiană	Reclamantului i s-a permis să se reprezinte singur în fața Curții.
4.	57875/09	20/10/2009	Afrim SELA 02/02/1979 Albaneză	Flavia Urciuoli
5.	61535/09	29/10/2009	Tarcisio GHISONI 26/09/1952 Italiană	Patrizia Rodi
6.	35315/10	10/06/2010	Mohamed EL HAILI 01/01/1977 Marocană	Giuseppe Rossodivita
7.	37818/10	01/07/2010	Radouane HAJJoubi 01/01/1975 Marocană	Giuseppe Rossodivita

Opinia concordantă a doamnei judecător Jočienė

În cauza *Sulejmanovic împotriva Italiei* (nr. 22635/03, hotărârea din 16 iulie 2009), am votat împotriva încălcării art. 3 din Convenție pentru motivele menționate în opinia separată a domnului judecător Zagrebelsky, la care am subscris.

Ulterior publicării hotărârii *Sulejmanovic*, Curtea a primit un număr crescând de cereri referitoare la supraaglomerarea din penitenciarele italiene. Autoritățile italiene însele au recunoscut clar la nivel național (pct. 24 din hotărâre) această problemă structurală a penitenciarelor italiene și au avut în vedere măsuri concrete și efective în 2010 pentru a remedia problema supraaglomerării din penitenciare (pct. 23-29 din hotărâre). De altfel, starea de urgență la nivel național a fost declarată și prelungită de două ori (pct. 28 din hotărâre). Angajamentele politice ale statului italian sunt foarte importante pentru elaborarea unui plan de acțiune și, în cele din urmă, rezolvarea problemei supraaglomerării din penitenciarele italiene.

În al doilea rând, situația problematică din penitenciare a fost clar recunoscută și de către judecătorul de supraveghere a privării de libertate – acesta a concluzionat că reclamanții erau supuși unor tratamente inumane din cauză că erau nevoiți să împartă cu alți doi deținuți niște celule înghesuite și erau supuși unei discriminări față de alți deținuți, care împărțeau același tip de celulă cu o singură persoană; este clar că, în realitate, norma în materie de spațiu vital locuibil în celulele colective recomandată de CPT nu a fost respectată în cazul reclamanților (pct. 14, 74 și 76 din hotărâre).

Acestea sunt cele două principale motive care m-au determinat să-mi schimb părerea și să votez la fel ca majoritatea în prezenta cauză, în care Curtea constată încălcarea art. 3 din Convenție și indică măsurile generale ce trebuie luate de către autoritățile italiene pentru remedierea problemei structurale a supraaglomerării din penitenciarele italiene.